DR. GVALTH. VAN DOEVEREN,

MEDICIN. IN ACADEM. BATAVA, QVAE LEIDAE EST, PROFESSORIS,

PRIMAE LINEAE

DE

COGNOSCENDIS MVLIERVM MORBIS

IN

VSVS ACADEMICOS.

RECVDI CVRAVIT

D. IOANN. CHRISTIAN TRAVGOTT SCHLEGEL,

MEDICVS APVD LONGOSALISSENSES.

LIPSIAE,

APVD CAROL. FRIDER. SCHNEIDER.

CIƆIƆCCLXXXVI.

VIRO
EXCELLENTISSIMO,
CHRIST. FRIDERICO DANIEL,
MEDICINAE DOCTORI
CELEBERRIMO,
CONDITORI
SYSTEMATIS AEGRITVDINVM
SAGACISSIMO,
MEDICO FELICISSIMO, AMICO
EXOPTATISSIMO
OBSERVANTIAM atque AMICITIAM
PVBLICE TESTARI VOLVIT
IOANN. CHRIST. TRAVG. SCHLEGEL.

LECTORI AEQVO

S. P.

Dr. SCHLEGEL.

Lineas has primas, de cognoſcendis mulierum morbis, quas, beatae atque immortalis memoriae Doctor ille ac Profeſſor Medicinae Batavus, CELEBERR. VAN DOEVEREN ante decem annos in vſus academicos ſolertiſſime accuratiſſimeque duxit, et publici iuris fecit, praelectionibus de his morbis, in academiis habendis, prae ceteris omnino eſſe aptiſſimas, nec vllus, qui hanc doctrinam callet, inficias ivit.

Haud inutilem itaque operam me ſuſcepiſſe exiſtimo primarum illarum linearum, editione euulgatarum hac noua, a me curata. Anno MDCCLXXV. Lugduni Batauorum typis exſcriptum

opuſculum, etiamſi mole paruum atque adſpectu leve, attamen materia, quam hic pertractatam videas, ponderoſum, in bibliopolia Germaniae minus frequens translatum erat, quin a noſtratibus, et praecipue ab artis ſalutaris ſtudioſis, perſaepe fruſtra deſideraretur. Iis ergo in gratiam factum eſt, vt iam exſtet libellus in Germania, et quidem idiomate latino, quo fuerat conſcriptus.

Non eſt denique, vt opuſculum id, quod hic denuo ſub prelo prodiit, ſuperuacaneis meis ornaretur commendationibus. Noſtrum vero erit, vt tam praeclara eruditionis medicae documenta, ab haud paucis perſtudioſe quaeſita, atque ſpe non raro falſa deſiderata, porro exquiramus, prelo iterum ſubiiciamus, et hoc conſilio non fruſtra commodis aliorum inſervire videamur. Scripſ. Longoſaliſſae, d. VI. April, MDCCLXXXV.

AU-

AUDITORIBUS SUIS

S. P. D.

AUCTOR.

Momentosam Doctrinae Medicae partem de Mulierum Morbis cum Vobis in Praelectionibus Academicis exponere statuissem, nullum inveni Librum, cujus normam in docendo commode sequi possem: facile enim videbam, plerosque Medicos vix satis adducere illarum causarum, quas suppeditat Ars obstetricia, genuinus ille et uberrimus cognitionis muliebrium morborum fons; atque Artis obstetriciae Scriptores vix tam apto & concinno ordine illos morbos exponere, qualis mihi arrideret. Solent praeterea etiam sua cuique prae ceteris placere. Conscripsi itaque, et in Praelectionibus calamo excipiendas recitavi, Primas hasce Lineas, quae docenti atque discentibus melius inserviturae mihi videbantur. Expertus vero, quantum sic temporis

ſiat diſpendium, proſpiciensque errores, qui transſcribendo in huncce textum poſſint irrepere, ut evitarem has difficultates, utque eo melius veſtris commodis conſulerem, in animum induxi, typis deſcriptum eum exhibere, elaboratius forſan inpoſterum in lucem proditurum. Quod ut tanto cum veſtrorum ſtudiorum emolumento, quantum mihi equidem propoſui, fiat, vehementer exopto. Valete! Scribebam Lugduni Bat. d. 15. Sept. 1775.

IN-

INDEX CAPITUM.

PRIMAE LINEAE DE COGNOSCENDIS MULIERUM MORBIS.

CAPUT PRIMUM.

De Morbis Mulierum in genere.

§. I.

Morbi Mulierum, ut recte intelligantur, dividi debent in duas classes, quarum prima complectitur *Universales*, vel communes, qui, licet etiam in sexu masculino contingant, omnibus tamen Feminis, quovis fere vitae tempore, ex sua natura et corporis habitu, potius quam Viris accidere solent; altera continet *Particulares*, vel proprios, quibus certae Feminarum aetates, et varia vitae stadia, eorumque munia magis obnoxia sunt.

§. II. *Universales* Feminarum morbi plerique tales sunt, ut iidem, vel saltem illis similes, in Viris quoque aliquando occurrant,

non

non vero, ob corporis eorum constitutionem, tam frequenter hos, quam sexum sequiorem, affligere observentur: quare eatenus quoque inter Mulierum morbos tractandi videntur.

§. III. Quoniam vero horum omnium expositio universae fere Pathologiae et Praxeos ambitum complecti deberet; breviter tantummodo primarios illorum fontes indicabimus, et Primas hasce Lineas praecipue accommodabimus explicationi Morborum Muliebrium, qui Particulares vocantur.

§. IV. Universales itaque Morbi muliebres derivandi sunt, 1°. Ex totius corporis Feminarum compage minus firma, laxiore, et debiliore, quam Virorum, indeque pendente illarum temperamento phlegmatico, vel ad summum (paucis robustioribus exceptis) sanguineo: unde, ceteris paribus, procliviores sunt in singulos morbos, qui ex pituita nimia, et lymphae aut seri colluvie, vel et sanguinis abundantia, cacochymia motuumque vitiis, oriuntur; v. g. leucophlegmaticos, chloroticos, hydropicos; obstructiones frigidas, viscidas; congestiones; haemorrhagias; harumque effectus multiplices.

§. V.

§. V. 2°. Ex majore ſenſibilitate et teneritudine partium ſolidarum irritabilium et ſentientium, id eſt fibrarum motricium et ſyſtematis nervoſi: unde fieri ſolet, ut corporis et animi commotionibus, perturbationibus, ſpasmis, convulſionibus, et inde oriundis effectibus, ſint longe magis obnoxiae; v. g. paſſioni hyſtericae, epilepſiae, ſimilibusque malis: quo forte haud immerito ipſe Cancer revocari poteſt.

§. VI. 3°. Ex mirabili conſenſu, quem in variis vitae ſtadiis, eorumque muniis, cum vicinis non tantum, ſed et cum remotioribus partibus habet Uterus, inde ſexcentorum morborum fons apud Hippocratem jam vocatus.

§. VII. 4°. Ex Animi plerarumque Feminarum ſenſibilitate nimia: nequeenim alienum a vero videtur, huc ipſam quoqne hujus agilitatem et vivacitatem majorem revocari debere, quae corporeae praediſpoſitioni ſuperaccedens, in quam plurimis frequentiam morborum, ex nimia ſenſibilitate, irritabilitate, et nervorum affectione pendentium, ſummopere auget.

§. VIII. 5°. Ex diverſo corporis Feminarum mechanismo, ratione inprimis Partium

um generationi inſervientium: quo ſpectant praecipue ſterilitatis variae ſpecies; hydrops ovarii et uteri; affectiones nonnullae venereae; atreſiae diverſae; uteri et vaginae ſcirrhi, carcinomata, ſarcomata, herniae, deſcenſus, prolapſus, aliaque mala.

§. IX. 6°. Ex diverſo habitu aliarum nonnullarum partium, quae quidem minus a virilibus differunt, fabrica tamen ſua magis minusve diverſae ſunt: huc pertinent Feminarum alvi frequens durities; herniae crurales, umbilicales et veſicae; mammarum morbi varii; claudicationes etc.

§. X. 7°. Ex multarum Feminarum ſingulari vitae genere, quo morbos multos contrahunt, quorum plerique (praeeunte Ramazzinio) commode ad Artificium morbos poſſunt revocari: huc v. g. ſpectant Lotrices; Nutrices; Puerperarum aegrarumque curam habentes; ipſaeque inprimis Obſtetrices et omnes, quae vitae ſedentariae addictae ſunt, veluti Veſtales, Sartrices, ſimilesque.

§. XI. 8°. Ex pravis nonnullis conſuetudinibus, quae Feminas magis, quam Viros, occupant: quarum aliae in veſtimentorum perverſa indole atque applicatione, aliae in

aliis

aliis consistunt conditionibus: quo v. g. spectat dilectus plerisque cum vita sedentaria infusorum calidorum potus, frequens illa morborum origo; nec non suppedaneorum fotus, cui multae, inprimis nostrates, indulgent Feminae, et quo frequentes sibi humorum derivationes ad inferiora membra, anxietates, lipothymias, passiones hystericas, menses inordinatos nimisque copiosos, profluvia, abortus, fluorem album, aliave uteri mala contrahunt. Forsan et topica crurum femorumque vitia, quibus toties vexantur, ardores, pustulae, excoriationes, ulcera, glandularum indurationes, scirrhi, cutis excrescentiae malignae, cancrosae, imo et corneae, huic fonti non raro attribui debent.

§. XII. 9°. Ex variis vitae Feminarum stadiis generaliter eae praedisponuntur ad innumeros morbos, quorum quidem nonnullos etiam patiuntur Viri, qui tamen ex causis ista mulierum stadia comitantibus, iisque propriis, frequentissime has afficere solent: horum vero fontes singulares et Morborum particularium explicatione deinceps facile patebunt.

§. XIII. *Particulares* vel Proprii Feminarum Morbi (§. I.), scopum nostrum prae ceteris ferientes, illi dicuntur, qui Feminis ex natura sui corporis, et singularium partium fabrica,

fabrica, earumque functionum diverſitate, contingunt, ideoque ex vario inprimis aetatis earum termino petuntur.

§. XIV. Infantia autem Puellarum quum vix aliis, quam Puerorum aetas, morbis obnoxia deprehendatur, nulla hujus ratio in cognitione Morborum Muliebrium habenda videtur: poſſunt itaque hi, juxta reliqua vitae muliebris ſtadia, ad tres ordines revocari, ut ſint nempe Morbi

I°. Virginum;

II°. Mulierum nuptarum, qui in morbos Gravidarum, Parturientium, Puerperarum, et Lactantium diſtribuuntur;

III°. Vetularum ſeu Effoetarum.

CAPUT SECUNDUM.

De Morbis Virginum.

§. XV.

Vocantur *Morbi Virginum* illae Feminarum affectiones, ſanitatem laedentes, quae has a pubertatis annis usque ad matrimonium, vel donec coelibes evadant effoetae, ita affligunt, ut potius ex conditionibus Virginibus propriis, quam ex aliis cauſis, fluant: quarum tamen multae etiam corripiunt Mulieres et Vetulas, ſimilibus ſaepe conditionibus expoſitas.

§. XVI.

§. XVI. Fontes primarii, e quibus Morbi Virginei ſcaturiunt, ſunt ſequentes: 1°. Mutationes prorſus ſingulares, quae ex conſtanti Naturae lege, circa tempus pubertatis, in corporibus Virginum excitantur, inprimis a plethora, multorum ſaepe malorum cauſa, priusquam determinato vaſorum motu Menſes per uterum evacuentur.

§. XVII. 2°. Vitia quaedam partium genitalium organica, quae menſium fluxum eo tempore impedire, vel et Virgines ad concipiendum ineptas, ſive ſteriles, reddere, vel aliis malis anſam praebere poſſunt; v. g. vaginae, uteri, tubarum, ob varias cauſas, arcta nimis apertura, vel et earumdem partium nimis frequens atreſia ſeu imperforatio; nec non ſcirrhi, polypi, ſarcomatis, ſimilisve mali praeſentia in iisdem.

§. XVIII. 3°. Menſtruae evacuationis, quae ſalutari Naturae conamine tempore pubertatis regulariter excitari debet, retardatio, difficultas, ſuppreſſio, retentio, vel et imminutio, propter dictas non tantummodo, ſed et alias multas cauſas, frequentiſſime locum habens, multimodis ſaepe nocet.

§. XIX. 4°. Menſium fluxus nimius, praecox, vel nimis frequens, licet crebro haud

affligat

ipſo partu non tantum dolores, deliquia, anxietatem, ſed et validas uteri contuſiones, imo aliquando rupturam, excitant.

§. LXV. 3°. Videtur et motuum ejusdem nimia debilitas ſua mala producere nonnunquam poſſe.

§. LXVI. 4°. Situs Fetus iniquus, quo caput ejus a poſitione naturali deflectit, aut aliae, quam in partu naturali, partes praeviae ſunt, dyſtociae, morbisque magnis et multis, Mulieres exponit.

§. LXVII. 5°. Morbi Fetus varii haud levi periculo exponunt aliquando Parturientes, v. g. hydropes abdominis, pectoris, capitis; variarum partium excreſcentiae, aut tumores; imo et convulſiones.

§. LXVIII. 6°. Monſtroſa fabrica prae reliquis hic etiam memorari meretur, uti Fetus bicipites, bicorporei, connati, ſimilesque, probant.

§. LXIX. 7°. Neque omnino excludi poſſe ex hoc cauſarum fonte videntur Partus ſerotini, quibus ultra maturitatis terminum conſuetum Fetus excluduntur.

§. LXX. 8°. Numerus auctus in Partu gemellorum, trigeminorum, pluriumve fetuum, similiter gignit morborum fontem, tum praecipue ob uteri distensionem nimiam, indeque natam ejus atoniam, tum propter molem, partus diuturnitatem, aliosque effectus.

§. LXXI. 9°. Mors Fetus, cum suis effectibus variis, in hunc censum etiam referenda est.

§. LXXII. 10°. Secundinae, a Natura vel Arte educendae post partum, quatenus potius inter Fetus, quam Matris, partes recenseri merentur, suis quoque vitiis innumera, eaque ingentia, mala Parturientium possunt inducere, v. g. ubi nimis fortiter cum utero cohaeret placenta; ubi intempestive, vel praecociter, extrahitur; ubi in peculiari sacco incarcerata est; ubi pro parte, vel tota, in partu ab utero solvitur; ubi aliam, quam debitam, sedem in utero, inprimis ad orificium hujus, occupat; ubi vitium quoddam singulare, vel corruptionem, contraxit; ubi funis umbilici praevius elabitur, vel nimis brevis est, aut laquei instar Fetus corpus collumve retinet etc.

§. LXXIII. 11°. Spectat quoque huc effluxus praematurus Aquae amnios, cujus insignis

ſignis eſt ad dilatandum orificium uteri, et partum promovendum, utilitas; quamvis diuturna nimis retentione, magnaque copia, et nimia uteri expanſione, nocere parturienti eadem etiam poſſit.

§. LXXIV. III°. Ad *Obſtetricantem* denique (§. XLVIII.) etiam referri poſſunt variae cauſae morbificae parturientium Mulierum; quarum praecipuae ſunt: α) Situs Parturientium incommodus, vel noxius, ad Naturae et Artis regulas non ſatis recte compoſitus.

§. LXXV. β) Rudiores contrectationes partium genitalium tam externarum, quam praecipue internarum; quo v. g. frequens exploratio et orificii uterini irritatio; inutilis vaginae dilatatio; violenta oſſis coccygis repreſſio; inprudenter facta enematum injectio; catheteriſmi minus dextre peracta operatio; tactus frequens per anum; ſimilesque aliae ſpectant.

§. LXXVI. γ) Applicatio Inſtrumentorum obſtetriciorum incauta, violenta, intempeſtiva, quae ſaepe dolores, contuſiones, lacerationes, vulnera, aliasque laeſiones, producit: nonnunquam inevitabiles, quando illorum uſum dira exigit neceſſitas.

§. LXXVII. δ) Encheireſes Verſionum infantum, qui perverſum in utero ſitum habentes partu Agrippino excludendi ſunt, ſaepe doloroſae, difficiles, morboſae.

§. LXXVIII. ε) Extractio Secundinarum difficilis, violenta, praecox, neglecta, aliove modo praeternaturalis.

§. LXXIX. ζ) Intempeſtiva Aquae amnios effuſio, membranarum laceratione vel pertuſione nimis feſtinanter excitata: aut et aliquando ejusdem nimis diuturna, propter dolorum inertiam, vel membranarum ovi tenacitatem, retentio.

§. LXXX. η) Fiſſura Perinaei: ſaepe ad inteſtinum usque rectum procedens: non ſemper tamen culpae obſtetricantis tribuenda.

§. LXXXI. ϑ) Uteri deſcenſus, prolapſus, volvulus, inverſio, aliaque ſimilia mala, a feſtinatione maxime metuenda.

§. LXXXII. Cuilibet attendenti facile apparebit, quam multa, quamque gravia, in Parientibus oriri mala poſſint, ſi, uti ſaepe fit, expoſitae diverſarum ſpecierum cauſae in eodem corpore concurrant.

§. LXXXIII.

§. LXXXIII. Non ſinit inſtituti noſtri ratio, omnes pertractare Morbos, qui Parturientibus ex ſingulis tribus memoratarum cauſarum fontibus evenire poſſunt, et revera ſaepiſſime contingunt, quippe Artis obſtetriciae, ex qua plerique hauriendi ſunt, cognitio ſupponi debebit: nonnullos tamen paulo accuratius exponemus, quorum curatio frequenter occurrit Practico clinico, et qui non raro inſignem a Medicina accipiunt opem, quam ab Arte obſtetricia ſola aliquando nec deſiderare, neque exſpectare poſſumus, v. g. (α) Dolores partus ſpurios; (β) Partum lentum atque difficilem; (γ) Haemorrhagiam uteri in partu ipſo ſupervenientem; (δ) Convulſiones parturientium; quibus etiam (ε) nonnulla de abnormi ſanguinis motu, indeque natis earum Congeſtionibus tractandis, addi poterunt.

CAPUT SEXTUM.

De Morbis Puerperarum.

§. LXXXIV.

Ordine ſuo *Puerperarum Morbi* nunc memorandi illi nominantur, qui poſt partum editum eveniunt Mulieribus ex cauſis directe e peracta fetus excluſione, ejusve ſequelis, pendentibus, aut valde arctum ſaltem

cum eis commercium habentibus: quae quum multae et variae ſint, hinc etiam plurimi, ſuaque indole diverſi, in Puerperis occurrere ſolent morbi, partim his ſolis proprii, partim Mulieres in aliis ſuae vitae ſtadiis etiam corripientes.

§. LXXXV. Eorum fontes primarii ſequentes haberi poſſunt: 1°. Pleraque mala, quibus ex triplici fonte (§. XLIX, LXIII. et LXXIV.) obnoxias eſſe parturientes vidimus, in Puerperium tantum habent influxum, ut, hoc durante, pergant Mulieres affligere, vel et novorum morborum cauſae fiant.

§. LXXXVI. 2°. Speciatim vero recenſenda eſt laeſio quaecunque, aut violentia, partibus generationis in partu illata, tam in fetus, quam in ſecundinarum, excluſione: unde haemorrhagiae earumque ſequelae; fluxus lymphae, ſaniei, puris; dolores, ſpasmi, diſtenſiones, tormina, inflammatio, ſuppuratio, ulcus, gangraena uteri, aliarumque partium genitalium; urinae et faecum viae affectiones variae, earumque foeda excretio; haemorrhoides; teneſmi; diarrhoeae; artuum inferiorum dolor tumorque varius, et multa alia mala.

§. LXXXVII. 3°. Summa ſenſibilitas, qua in

in Puerperiis affectae sunt partes corporis mobiles et nervosae, accedensque maxima animi illarum agilitas, quae mirifice inter se communicant, et multis morbis facile obnoxias reddunt Mulieres, quibus in alio stadio non ita facile afficerentur, singularem quoque hic attentionem merentur.

§. LXXXVIII. 4°. Agilitatem istam nimiam, tum corporis, tum mentis, in multis excitant augentque animi frequentes affectiones intensae, ab excessu metus, terrore, moerore, aut et ira, ipsoque nonnunquam nimio gaudio, profectae: ex his, et duplici eo fonte, quem n. 3. exhibet, Puerperae saepe patiuntur spasmos, convulsiones, evacuandorum suppressiones, febres, mentis commotiones, deliria, melancholiam: inde etiam haud raro ipsa phrenitis, vel et mania Puerperarum, praecipue derivanda videtur.

§. LXXXIX. 5°. Accedit dictis saepissime ingens corporis, variarumque partium, speciatim cerebri et reliqui capitis, singularis debilitas, quae frequentia in Puerperis excitat animi deliquia, lipothymias, syncopen, convulsiones, aliosque in mortem non raro tendentes morbos: eademque haec conditio, simul cum n. 3. et 4., inprimis facit, ut Puerperae longe maximum vitae periculum incur-

rant, quando corripiuntur morbis variis, qui etiam alias quidem, ſed minore cum periculo, Feminas afficere ſolent, v. g. febribus acutis, inflammatoriis, aliisve: unde pleuritides, peripneumoniae, colicae, diarrhoeae, variolae, aliaeque iis adeo ſunt perniciosae.

§. XC. 6°. Adeſt praeterea in plerisque Puerperarum corporibus, ob varias cauſas, ingens ad putredinem diſpoſitio: quae etiam frequenter, inprimis ſi calide nimis tractentur a Medicis, aliisve earum curam habentibus, ſua excitat effecta; partim illa, quae a primarum viarum ſordibus dependent, uti anxietates, febres, vomitus, flatus, tormina, colicas, diarrhoeas; partim iſta, quae ingreſſam in ſanguinem corruptam materiem indicant, v. g. varias febres putridae et malignae indolis, purpuram, miliarem, petechialem, earumque ſequelas.

§. XCI. 7°. Aliquando etiam epidemica cauſa Puerperas prae reliquis mulieribus infeſtat, producitque diarrhoeas, colicas, enteritides, pleuritides, aliasve inflammationes; alias excitat febrem purpuram, aut miliarem, aliamve malignam; aliquando et lactis, vel lochiorum, aberrationes.

§. XCII. 8°. Ex nervorum lumbalium et oſſis

ossis sacri tensione, irritatione, compressione, durante partu facta, varii morbi in Puerperis derivari etiam debent, tum universales dolorosi, spasmodici, convulsivi, tum particulares, v. g. dolor coxarius; ischias nervosa; femoris et cruris immanes cruciatus, immobilitas, stupor, tumor, inflammatio, quandoque et paralysis; neque raro variae partium mollium pelvis affectiones.

§. XCIII. 9°. Maxima mutatio, quae post partum absolutum visceribus abdominalibus et pectoralibus contingit (praeter derivationem sanguinis ab aliis partibus, ipsoque inprimis cerebro) in his multas morborum causas potest excitare; v. g. impetuosos humorum influxus, obstructiones, inflammationes, colicas, diarrhoeas etc.

§. XCIV. 10°. Injecta abdomini, ex pravo more, cingula seu fascia, irrita non tantum, sed et perniciosa, solet esse Puerperis, nec inmerito a Jo. Gortero multum damnata.

§. XCV. 11°. Si uterus post emissum fetum sufficiente vi contractili non polleat, inprimis, si tum ex illo praecociter, aut inprudenter, extrahatur placenta, periculosissimis morbis, summoque vitae discrimini, exponuntur Puerperae, scilicet prolapsui, aut vol-

 vulo,

vulo, imo inverſioni uteri perfectae, vel haemorrhagiae violentae, poſt ſolutam ab eo placentam, haud facile compeſcendae: quos fere omnes effectus ſequuntur convulſiones, et certa mors.

§. XCVI. 12°. Relictae in utero, et a conſtricto orificio retentae, ſoluta placenta aut portiones ſecundinarum; grumoſus et coagulatus ſanguis ibidem collectus; praeſentia molae aliusve corporis heterogenei; vel et aliquando fetus, ejusve capitis, aut membri cujusdam retentio; diſtenſione, mole, pondere, irritatione, putrefactione, aliisve effectibus, excitare poſſunt tormina, ſpasmos, haemorrhagias, varios fluxus, inflammationes, febres, reſorptiones, cacochymias, metaſtaſes, convulſiones etc.

§. XCVII. 13°. Lochiorum fluxus nimius, a varia cauſa pendens, frequenter in Puerperis praeſentium et futurorum morborum fertilis cauſa eſt habendus.

§. XCVIII. 14°. Lochiorum imminutio, vel maxime eorumdem ſuppreſſio, omnium frequentiſſimus eſt affectionum Puerperii fons, ex quo infinita et peſſimae indolis ſymptomata fluunt, prout abnormi motu et congeſtione in hoc illudve viſcus, vel aliud corporis organum,

ganum, eorum ruunt impetus (v. summi Boerhavii Aphor. §. 1329.).

§. XCIX. 15°. Calidum regimen; assumta alimenta dura, tenacia, in putredinem prona, aromatica; potulenta vinosa, spirituosa; remedia stimulantia, acria, praesertim pellentia, emmenagoga dicta; ut et opiata, larga manu vel inprudenter in partu, aut puerperio, propinata, immaniter Puerperis nocent.

§. C. 16°. Febris lactea, quae tertio ut plurimum die corripere solet Puerperas, cum suis effectibus et sequelis, universi corporis morbis similibus ac in n. 14. non minus, quam topicis malis, ansam dat.

§. CI. 17°. Spectant huc etiam lactis istae aberrationes, quibus illud liquidum in cerebrum, aliasve magis vel minus nobiles partes, errore loci deponitur, et mala creat ob gravitatem et periculum valde notanda, illisque Mulieribus multum metuenda, quae Naturae legi et ordini refractariae proprios infantes lactare respuunt, et ad lactis secretionem impediendam vel abigendam varia artificia inprudenter adhibent; aut iis, quae propter singulare organorum lactiferorum vitium, systematis nervosi sensibilitatem, corporis universi debilitatem, aliamve ob causam, officii hujus impotentiam lugent.

§. CII. 18°. Frequentissime morbis afficiuntur Puerperae a rumore, confabulatione, aliove modo iis noxio adstantium commercio, quo frustrantur necessaria sibi et salutari requie, somnoque illo carent reficiente, quem blande mulcendis et sopiendis praegressi partus, maximeque quassantium dolorum, effectibus Naturae benignus Auctor sapienter adeo destinavit.

§. CIII. 19°. Quarumvis denique Rerum non naturalium vitia commissa solent in genere Puerperis debilibus et sensibilioribus promptiora et magis gravia, quam aliis Feminis, ceteris paribus, excitare mala: unde Regimen Puerperarum tam medicum, quam diaeteticum, et domesticum, summa semper cum prudentia debet dirigi.

§. CIV. Ex praemissis Puerperarum Morbis quum haud pauci sint, qui alias quoque Feminas solent invadere, et quorum explicatio ex generali doctrina Medica facile potest peti; non omnes illos exponere debebimus morbos muliebres: praecipuos tantum quodammodo amplius in Praelectionibus tractabimus; nempe (α) Puerperarum debilitatem et sensibilitatem: (β) Tormina post partum; (γ) Secundinarum morbosam exclusionem; (δ) Fluxum lochiorum imminutum aut suppressum;

ſum; (ε) Fluxum eorumdem nimium; (ζ) Inflammationem uteri, cum ejus ſequelis, abſceſſu, gangraena etc. (η) Febrim lacteam; et Lactis motus abnormes ſive errores; (ϑ) Febrim purpuram; (ι) Puerperarum denique Diarrhoeam. — Ceteri aliunde ſatis cognoſci poterunt.

CAPUT SEPTIMUM.

De Morbis Lactantium.

§. CV.

Morbi varii *Lactantes* Mulieres tum Matres, tum Nutrices, aggrediuntur ex cauſis, quae a perverſa ſecretione vel excretione Lactis, vel a vitiis organicis Mammarum ad lactationem ineptarum, vel a conditionibus proximum cum hiſce commercium habentibus, originem ſuam trahunt: adeoque patet, etiam hos ex fontibus variis derivari poſſe.

§. CVI. Horum ſequentes ſunt praecipui: 1°. Febris lactea cum variis ſuis effectibus, non tantum ut febrium ſymptomatibus ſolitis, ſed eo magis notandis, quod in corpore Puerperae locum habeant, cujus ſenſibilitas, debilitas, aliaeque ex puerperio fluentes cauſae, haud raro iſtos reddunt enormes.

§. CVII.

§. CVII. 2°. Organorum mammalium ab affluentibus humoribus facta distensio, eorumque teneritudo, sensibilitas, dolor, spasmus, obstructio, durities, inflammatio, abscessus recens Lactantes saepe afficiunt, inprimis illas, quae rite, justoque tempore, infantem uberibus non admovent, multisque irritationibus ea exponunt.

§. CVIII. 3°. Neque in iis plane absunt effecta, quae ex lochiorum imminutione, vel suppressione, febrim lacteam ut plurimum comitante vel sequente, oriri solent, variisque morbis obnoxias reddere Lactantes; quae et in alias affectiones facile incidunt, quas post se relinquunt lochiorum fluxus nimius, aliique puerperarum morbi.

§. CIX. 4°. Repulsio materiae lacteae, aut impedita ejus secretio, et qui inde, aliove modo, nascuntur errores Lactis, seu depositiones lacteae ad varia loca, Lactantibus nonnunquam, aeque ac Puerperis, varios morbos inducunt.

§. CX. 5°. Protractae vigiliae, curae nimiae, et corporis animique defatigationes perpetuae, in lactandis infantibus, variis morbis laborantibus, aut nocturno somno carentibus, solent saepe Matres aut Nutrices morbosas reddere.

§. CXI.

§. CXI. 6°. Nimia nimisque frequens ſuctio infantis, aut excedens Lactis ſecretio et evacuatio, ſubtrahens in muliere (poſt partum praegreſſum, aliave mala praeterita, debili) ſanguinem, et alios humores, reliquis organis eorumque functionibus, tantis ſaepe malis Matres et Nutrices afficit, ut ab officio ſuo deſiſtere cogantur.

§. CXII. 7°. Senſibilitas ſyſtematis nervoſi, et mobilitas partium irritabilium, nimia, quae cum mammis earumque papillis mirificam habent ſympathiam, Lactantes obnoxias reddunt cordis palpitationibus, deliquiis, lipothymiis, ſpasmis, convulſionibus, febribus, paſſioni hyſtericae, epilepſiae, ſenſuum omnium hebetudini, inprimis viſionis variis vitiis, ipſique aliquando etiam caecitati.

§. CXIII. 8°. Animi affectus, maxime ira et moeror, ſaepe etiam turbant Lactantium corpora, ſenſibilitate et debilitate ad morbos inde ſuſcipiendos praediſpoſita; et mala inducunt tum in ipſas, tum praecipue in tenellos infantes, qui corruptam ſugunt materiem lacteam, redundantia.

§. CXIV. 9°. Corruptio lactis varia in Lactantibus poteſt ſingulares inducere Morbos, tum topicos, tum univerſales.

§. CXV. 10°. Organica partium Lactationi inſervientium, eaque diuturna, mala ſaepe quoque vexant Lactantes; v. g. Papillae nimis

mis durae, compreſſae, parvae, et abſconditae; earumdem dolores, fiſſurae, ſeparatio, puſtulae, excoriatio, inflammatio, ulcera, aliaque vitia; Mammarum excoriationes, eryſipelata, exanthemata, variaque mala externa, nec non interna, veluti obſtructiones, inflammationes, indurationes, ſcirrhi, carcinomata glandularum diſcos conſtituentium, nullibi frequentius, quam in hiſce partibus, obvia.

§. CXVI. 11°. Ablactatio tandem etiam ſuos morbos in Mulieribus valet excitare, tum a difficultate impediendi ſecretionem lactis, et mammarum exſiccatione, maxime ſi haec vulgaribus remediis inprudenter tentetur; tum a lactis repulſione; a mammarum induratione, ſenſibilitate, dolore, inflammatione; a lactis coagulo, aliove vitio; a nova humorum abundantia in corpore producta; vel a ſimilibus aliis cauſis, ablactationem comitantibus vel ſequentibus, oriundos.

§. CXVII. Ex memoratis Morbis, qui Lactantes Mulieres adgredi ſolent, haud ſingulatim exponemus omnes eos, qui etiam in aliis vitae ſtadiis illis accidunt, vel alio titulo jam explicati ſunt; ſed tantummodo paucos explicabimus, qui magis proprie ad Lactationis opus ſpectant: agemus itaque (α) de Lactis defectu et abundantia nimia; (β) de Lactis prava qualitate; (γ) de Papillarum variis vitiis; (δ) de nonnullis Mammarum morbis ſingularibus.

CA-

affligat Virgines, non raro tamen, ex variis caufis exortus, fua quoque in his excitat mala.

§. XX. 5°. Mirabilis quoque illas afficit ftimulus venereus, in hoc vitae femininae ftadio primos, principesque, fuos effectus exferens: qui, cum juftos intra limites continentur, admiranda efficacia naturam earum mutant, foecunditati adaptant, irritant, et ad licitam impellunt voluptatem; aliquando vero tam abnormes fiunt, ut animi corruptionem, vel et corporis varios tum fpafticos, tum torpidos et languidos, imo interdum quoque obfcoenos morbos, qui noftri fori funt, excitare videantur.

§. XXI. 6°. Neque excludenda videtur major illa (§. V.) corporis irritabilitas et fenfibilitas, tam ratione partium contractilium, quam refpectu nervofi fyftematis, in Virginibus maxime confpicua, quae, cum accedente infigni animi agilitate et mobilitate (§. VII.), illas reddit frequentibus fpasmodicis, convulfivis, reliquisque nervorum et principii vitalis morbis, obnoxias.

§. XXII. 7°. Multos inprimis morbos pati, prae reliquis femellis, folent Virgines, ubi matres ftudent filias curatura junceas reddere, arctisque veftibus, ligaturis, thoracibus, lori-

cisve nimis constringunt; aut quando deformes inprudenti, aut perversa, variorum machinamentorum ope corrigere tentant: his enim laesa pectoris et abdominis viscerum naturali actione, facile tota turbatur corporis oeconomia; et pessima saepe excitantur mala.

§. XXIII. 8°. Vitae genus Virgineae aetati proprium, in variis regionibus, et pro variis vitae accidentalibus conditionibus, diversum; multis quoque consuetudinis, fortunae et morum ludibriis saepe expositum; aut pravorum nonnunquam artificiorum effectibus corruptum; imo etiam severo nimis religionis cultu oppressum, tam frequenter causas morborum producit, ut hic omitti posse haud videatur.

§. XXIV. Ex quibus patet, magnum quidem numerum esse morborum, qui Virgineam aetatem possint comitari, quorum omnium plenissima expositio nimis amplum disserendi campum nobis praeberet: unde primarios tantummodo hic indicabimus, in Praelectionibus theoretice et practice pertractandos, scilicet (α) Plethoram pubertatis ejusque effectus; (β) Mensium retardationem vel suppressionem; (γ) Mensium fluxum nimium; (δ) Fluorem album; (ε) Chlorosin; (ζ) Passionem hystericam; (η) Furorem uteri-

uterinum; his denique (9) Sterilitatem, alibi vix ponendam, adjungemus, quia hujus caufae in Virginibus non raro jam adfunt, vel certe faepe oriuntur. — Quibus explicatis, reliqui facile indagari atque explicari, tum ex indicatis fontibus, tum ex generalibus Pathologiae et Praxeos medicae dogmatibus, poterunt.

CAPUT TERTIUM.

De Morbis Mulierum Nuptarum.

§. XXV.

M*orbi Mulierum* ftrictiore fenfu appellantur illi, qui Feminas affligunt, quatenus hae Virorum commercio indulgentes utero concipiunt: adeoque Mulieres foecundas a virginitate laefa usque ad ftatum effoetum, quo menftrua fluere definunt, corripere poffunt.

§. XXVI. Quum rara fatis, et pauca, et ex generali doctrina medica facile deducenda, atque intelligenda, fint mala, quae ex primo coitu et orgasmo venereo, nonnullis Conjugibus, aut corruptis Virginibus, eveniunt, haecque vitia fingularem adeo fibi titulum haud vindicent; nec fingularia alia Mulieres, fi fterilitatem excipias, ante graviditatem infeftent; Morbi Mulierum ftricte dicti folent

 dividi

dividi in quatuor genera, pro variis, quae foecunditatem comitantur, periodis, adeoque in (α) *Morbo Gravidarum*, (β) *Parturientium*; (γ) *Puerperarum*, et (δ) *Lactantium*: qui singuli ex suis nunc fontibus derivandi sunt.

CAPUT QUARTUM.

De Morbis Gravidarum.

§. XXVII.

M*orbi Gravidarum* Mulierum illi sunt, qui a conceptu fetus usque ad partus initium Mulieres ex variis causis gestationem comitantibus ita afficiunt, ut functionum sanitatis laesionem inducant: quos inter nonnulli Gravidis omnino proprii, haud pauci tamen reliquis etiam Feminis non raro ex aliis causis eveniunt.

§. XXVIII. Praecipui fontes causarum illorum Morborum habentur: 1°. Seminis masculini ingressus in uterum, ejusque ulterior cum foecundae Mulieris corpore, post factam conceptionem, communicatio: quod singulari suo stimulo, ocius seriusve in plerisque, in nonnullis fere praesentaneos; effectus excitat, ab alia causa vix repetendos (v. Van Swieten Comm. ad Aph. Boerhavii Tom. IV. p. 462.)

§. XXIX.

§. XXIX. 2°. Senſibilitas major corporis, durante toto geſtationis tempore Gravidas longe magis, quam reliquas Mulieres, obnoxias reddit partium mobilium et ſentientium commotionibus et affectionibus inordinatis, earumque effectibus multiplicibus: quam ideo ſedulo attendere ſolent ipſae Mulierculae, nec minus reſpicere debent Medici prudentes, tum in regimine Gravidarum, tum quidem maxime in remediorum, praecipue ſtimulantium, praeſcriptione.

§. XXX. 3°. Mirabilis quoque Mentis diſpoſitio in iis datur ad animi affectus validiores, qui haud raro, inſoliti et enormes dum fiunt, in abſurda et ridicula abeunt phantasmata, non omni ſemper tam in ipſis Gravidis, quam in Fetibus, periculo vacua: quamvis non aſſentiendum putemus iis, qui naevos inde maternos, organica vitia, membrorum mutilationes, quinimo horum deſtructiones, oriri poſſe contendunt.

§. XXXI. 4°. Menſium ſuppreſſio, poſt factum conceptum multorum morborum ſcaturiginem in Gravidis aperit, durante primo geſtationis ſtadio, illis ſimilium, qui ex eadem cauſa Feminas aliis temporibus affligunt, nunc vero propter eam pejorum et periculoſiorum.

§. XXXII. 5°. Peracto ſecundo tertiove menſe, poſt priorum malorum inducias, nova nata plethora, indeque inducta Naturae ad expellendum ſolita molimina, omnibus Practicis ſedulo animadvertenda, novis morbis Gravidas ſubjiciunt; praecipue abnormi humorum circulantium motui, quo aliorſum male directi congeſtionibus, earumque effectibus multis, anſam praebent: praetereaque ſyſtematis nervoſi turbis, maxime autem haemorrhagiae uteri et abortui, eas exponunt.

§. XXXIII. 6°. Quoniam Abortus et Partus praematurus, cum comitante haemorrhagia, dolore, ſpasmo, conſenſuque, plurimorum morborum cauſas poſſunt producere, non dubitamus quoque hunc tamquam ſingularem Morborum Muliebrium fontem enumerare.

§. XXXIV. 7°. Uteri gravidi incrementum, adſcenſus e pelvis cavo, et immanis expanſio, innumeros excitat Gravidarum morbos: primo quidem arctando Abdomen, et mechanice comprimendo viſcera, quae in eo continentur, praecipue hepar, lienem, ventriculum, inteſtina, nec minus partes iis vicinas, nempe renes, ureteres, aortam, venam cavam, arterias et venas iliacas, nervosque e medulla ſpinali prodeuntes inferiores: accedit Pectoris coarctatio, ſimilesque effe-

ctus

ctus inde excitati in corde, pulmonibus, vasisque majoribus: ex quibus multiplici modo circulatio, digeſtio, chylificatio, et reſpiratio laeduntur, inque tota corporis oeconomia, ejusque functionibus, ingentes ſolent produci turbae, variaque vitia topica excitari, inter quae tenſiones, ſpasmi, dolores, ſtupores, obturationes, obſtructiones, inflammationes, congeſtiones, prae ceteris memorabiles ſunt: unde naſcitur magna ſeries morborum abdominis, pectoris, ipſiusque capitis; nec non artuum inferiorum torpores, dolores, crampi, oedemata, eryſipelata, varices, haemorrhagiae, ulcera; labiorum vulvae inflationes, variaque vitia partium genitalium; et alia multa, pro diverſa partium compreſſarum aut diſtentarum actione, variis nominibus inſignienda.

§. XXXV. 8°. Increſcunt illorum effectuum numerus et magnitudo, ſi uterus diſtentus, a ſitu naturali abludens, quamcunque aſſumſerit obliquitatem, partesque vicinas validius comprimat.

§. XXXVI. 9°. Tanto etiam majora ab expanſione et adſcenſu uteri exiſtunt mala, quando veſtium arctarum, thoracum balaenaceorum, ſimilive alia conſtrictione priſtinam ventris tenuitatem formaeque pulchritudinem

ſervare, male ſibi et fetui conſulentes, Feminae ſatagunt; aut graviditatem primam perverſo pudore recens nuptae, meliora nondum edoctae, abſcondere tentant; aut et furtivi amoris fructum celare corruptae Virgines omni modo ſtudent.

§. XXXVII. 10°. Partium Pelvis vicinia, et conſenſus, cum utero gravido diſtento, non minus obnoxias reddit Gravidas affectionibus a veſicae, inteſtini recti, et nervorum ſacro iſchiadicorum, aliorumque, connexione, compreſſione, vel irritatione: unde veſicae dolores, ſpasmi, cyſtitis, dysuria, ingens diſtenſio, ipſaque, nobis viſa, crepatura; iſchuria vera, vel e contrario incontinentia urinae, aut et frequentior mictus; alvi raritas, durities, tenesmus, haemorrhoides, aliquando diarrhoea; coxarum dolores, artuum inferiorum ſtupores, ingratae ſenſationes, immobilitates, ſimiliaque mala ac n. 7. Docuitque obſervatio, non tantum expanſionem totius, ſed et corporis uteri delapſum in cavum pelvis, cum quadam ſubverſione et orificii elevatione, ſimilia, eaque nonnumquam lethalia mala, induxiſſe (v. Specim. Obſſ. Academ. Cap. VII. ut et Act. Societ. Fleſſing. Tom. IV. p. 613.)

§. XXXVIII. 11°. Fetus producit non raro Gravidis moleſtiam et morbos, inprimis ſuo motu, calcitratione, fluctuatione, variisque

que geſticulationibus, quibus nauſeam, vomitum, anxietatem, lipothymiam, ſyncopen, impetuoſam orificii uterini irritationem, dilatationem, uteri ſpasmos, dolores, tenesmos, haemorrhagiam, mictus vitia, imo et convulſiones, partumque praematurum producit: nec inficiandum eſt, ſeptimo aut octavo menſe ſaepius iſtos motus magis manifeſtos et validiores eſſe; non tamen ideo admittimus celebratam illam, aeque Veteribus ac Recentioribus, fetus Circumvolutionem, quam, ut capite praevio in partu naturali in lucem edi poſſit infans, circa illud tempus, aut verſus finem geſtationis, fieri ſtatuunt: hanc enim naturali ſolitaeque poſitioni fetus humani in utero, jam a geſtationis initio locum habenti, repugnare, tam ex ipſa ratione et corporum proprietatibus phyſicis, quam exploratione Gravidarum vivarum, et obſervationibus anatomicis, nec non abortubus capite praevio prodeuntibus, ſatis evictum eſſe, confidimus (v. Spec. Obſſ. Acad. C. VII. §. XIV. et ſeqq.)

§. XXXIX. 12°. Fetus quoque nutritio, incrementum, ſitus, et pondus; nec non Secundinarum moles, earumque in diverſa regione uteri applicatio; imo et Aquae amnios abundans nimis copia, alia mala ſolent excitare; maxime cum gemellos, pluresve fetus, utero gerunt Gravidae.

§. XL. 13°. Extra uterum in tuba Fallopii, ovario, ipſove abdominis cavo haerens fetus, excludi neſcius, ſua mora, adhaeſione, incremento, pondere, induratione et corruptione, aliisve modis, graviſſimos aliquando morbos iisdem parit.

§. XLI. 14°. Mors Fetus haud leves ſaepe, et ſingulares, inducit morbos in corporibus Gravidarum.

§. XLII. 15°. Accedit etiam centri gravitatis mutatio in Gravidis: quae facit, ut vacillent et facile labantur, ideoque in ictus, contuſiones, luxationes, fracturas, et inde ſequentia mala, ob geſtationem curatu minus facilia, eatenus ſint procliviores.

§. XLIII. 16°. Augetur quam maxime dictorum malorum fons, ſi memoratis cauſis praediſpoſitio accedat a deformi pelvis, ſpinae, thoracisve configuratione, inprimis, ſi praegreſſa rhachitis illam produxerit.

§. XLIV. 17°. Ex pravo regimine Rerum, quas non naturales vocant Medici, quarumque effectus in cauſarum occaſionalium, ſeu potentiarum nocentium, tractatione Pathologia generalis exponit, plerasque Gravidas prae ceteris feminis morbos pati, quotidiana docet experientia.

§. XLV.

§. XLV. Ex quibus luculenter patet, quam multis magnisque morborum caufis expofitae fint illae Mulieres, quae crebras, et preffo pede fe invicem fequutas, praegnationes fubeunt, inprimis fi juniores, nec plenum incrementi terminum adeptae, fenfibiliores, debiliores, cacochymicae, valetudinariae fuerint.

§. XLVI. Propofitos harum Inftitutionum cancellos excederemus, fi omnes iftos Gravidarum morbos, qui ex memoratis fontibus fluere poffunt, exponere vellemus, de quibus prae ceteris fummi Boerhavii Aphorismi, eorumque Commentarii, nec non alii Auctores, qui Artem obftetriciam et Morbos Mulierum tractarunt, legantur: fufficiet nobis primarios pertractaffe, fcilicet Gravidarum (α) Fluxum uterinum; (β) Abortum et Partum praematurum; (γ) Dysuriam et Ifchuriam; nec non (δ) Mala ex Fetu mortuo oriunda: reliqui enim illarum morbi cognitu et curatu funt faciliores, fi generalia Medicinae principia bene cognita fint.

CAPUT

CAPUT QUINTUM.

De Morbis Parturientium.

§. XLVII.

Habentur *Morbi Parturientium* illi, qui a cauſis Partum concomitantibus, Feminas quam frequentiſſime affligunt: quarum iterum aliae aliis etiam Mulieribus accidere poſſunt, aliae Parturientibus omnino ita propriae ſunt, ut ſine partu locum habere nequeant.

§ XLVIII. Quae cauſae quum pendere poſſint a conditionibus ipſi Parturienti propriis, aut aliis, quae ad Fetum ſunt referendae, aut et talibus, quae ad Obſtetricantis encheireſes, vel errores, pertinent; merito earum fontes ad tres ſpecies referuntur, quatenus I°. a Matre, II°. a Fetu, vel III°. ab Obſtetricante, oriuntur.

§. XLIX. I°. Ad ipſam Mulierem parturientem, ſeu *Matrem*, ſpectant cauſae ſequentes: α) Corporis univerſalis, vel uteri particularis, tanta debilitas, ut vires ejus ad fetum expellendum haud ſufficiant, et dolorum inertia ex torpore fibrarum, aut atonia nervorum, adſit in utero.

§. L.

§. L. β) Adeſt etiam ſaepe magna fibrarum, vaſorum, nervorumque irritabilitas et ſenſibilitas, quae ſpasmis, doloribus ſpuriis, vagis, inordinatis, crampis, tenesmis, colicis, vomitui, hyſteriae, convulſionibus, epilepſiae, aliisque morbis anſam dant.

§. LI. γ) Animi pathemata in Parturientibus varias ob cauſas, praecipue metum, facile, frequenter, et vehementer excitata, in corporibus earum valde ſenſibilibus, ſua quoque effecta noxia, tum ſolita, tum a graviditate pendentia, producere obſervantur.

§. LII. δ) Congeſtio humorum ad ſuperiores partes, quam in plerisque decubitus pravus corporis, aſſumtio variorum ſtimulantium, et in omnibus fere conatus inutiles et praecoces, uteri et fetus moles atque pondus, dolorum irritatio aliaque efficacia, nixus parturientis, ſpasmi abdominales, aliaeque conditiones, certo excitant, gravia ſaepe mala producit: inprimis ſi ad pectoris vel capitis morbos, ex hacce cauſa oriundos, praediſpoſitae ſint Mulieres, aut hos aliosve jam patiantur.

§. LIII. ε) Febris quoque, eaque haud raro ſatis valida, corripit Parturientes, ab irri-

irritatione partus, et consensu uteri cum toto corpore (§. VI.), animi perturbatione, aliisque caussis sensibilitatem et sanguinis motum impetuosum incitantibus, enata: quae adeo et variis suis symptomatibus illas reddit obnoxias.

§. LIV. ζ) Partium genitalium externarum et internarum mala conformatio, aut morbi varii, multis et magnis malis Mulieres in partu exponunt, v. g. structura non naturalis; arctitudo; atresia; polypus uteri vel vaginae; procidentia; scirrhus; tumor; siccitas; inflammatio; ulceratio; carcinoma; cicatrix, similiave vitia.

§. LV. η) Partium vicinarum mollium vitia, veluti Herniae; Intestini recti infarctio ab accumulatis faecibus, tenesmus, haemorrhoides, et prolapsius; Vesicae urinariae difficilis evacuatio, distensio, vel et hernia, aut calculus, indeque orta lotii suppressio, aliive morbi: Perinaei tenacitas in primiparis maxime annosis, aut callositas a praegressa fissura, huc etiam revocandae sunt.

§. LVI. ϑ) Maximi, iique periculosissimi, morbi Parturientibus imminent a prava conformatione Pelvis osseae, tam ratione capacitatis imminutae, quam nimis auctae.

§. LVII.

§. LVII. ι) Nec parvam hic attentionem meretur ligamentorum pelvis, ſpeciatim ſacro-iſchiadicorum rigiditas, et minor, quam par eſt, extenſilitas, primiparis aetate provectioribus toties nociva.

§. LVIII. κ) Situs uteri recedens ab axi ſua et pelvis, quem obliquum vulgo vocant, gravia quoque mala ſolet excitare, partumque difficillimum, imo ſaepe lethalem, reddere poteſt, praeter illos effectus, quos et in gravidis producit (§. XXXV.)

§. LIX. λ) Haemorrhagia uteri a variis cauſis oriunda, ſummi momenti eſt habenda, quum Parientes liquore vitali orbet, vires uteri totiusque corporis frangat, dolorum efficaciam ſufflaminet, in lipothymiam, ſyncopen, imo et convulſiones, conjiciat feminas, adeoque periculoſorum morborum uberrimum fontem aperiat.

§. LX. μ) Dantur etiam Parientes, in quibus gibboſitas, aliave depravata corporis conformatio, nec non ſingulares quidam morbi, partum reddunt diuturnum, difficilem, vel et praeternaturalem, ita ut eum morbi varii comitentur, aut ſequantur.

§. LXI. ν) Omnis denique lentor, quo

partus

partus ultra ſolitum tempus protrahitur, diuturnitate effectuum, quos nixus, dolores veri ſpuriive, animi affectus, vigiliae, cerebri oppresſio, nervorum ſenſibilitas, circulatio humorum incitata, febris, aliaeve conditiones, tum inprimis praeſentes, producunt, multis pravis ſymptomatibus anſam praebere ſolet.

§. LXII. ξ) Neque tamen ab omni culpa liber habendus partus magna nimis celeritate peractus, quoniam et hicce fetum quaſi praecipitando, et violenter afficiendo partes ad enixum concurrentes, non raro morborum cauſa exiſtit, v. g. genitalium inflammationis, rupturae, gangraenae uteri, prolapſus, atoniae, ſpaſmi, aut haemorrhagiae, imo et horrendae, ſolisque partum enixis propriae, ejusdem inverſionis.

§. LXIII. II°. Ad *Fetum* (§. XLVIII.) in utero retentum variae ſpectant Parientium Mulierum affectionum cauſae: ſcilicet 1°. Ejus nimia moles, tam capitis, aliarumve ſingularium partium, quam totius corporis: quae etiam propria eſſe poteſt, vel relativa: ſimiliaque, ac pelvis anguſtia, inducit mala, praeter illa, quae a pondere et preſſione majore dependent.

§. LXIV. 2°. Motus Fetus nimis validi in ipſo

CAPUT OCTAVUM.

De Morbis Effoetarum seu Vetularum.

§. CXVIII.

Appellantur *Morbi Vetularum* illi, qui Feminis praecipue circa et per eam contingunt aetatem, qua fiunt effoetae: adeoque ex conditionibus fluunt, quae cessationem Fluxus Menstrui inducunt, simul cum impotentia ad opus generationis; affligunt itaque eas ab anno circiter quadragesimo quinto (ocius has, serius alias) usque ad ultimam vitae metam.

§. CXIX. Multae quidem Vetularum affectiones communes his sunt cum aliis Feminis; multae etiam cum Senum morbis plane conveniunt; nonnullae tamen singulares quasdam, in statu effoeto quaerendas, causas videntur adsciscere; quarum indoles et potentia faciunt, ut merito a reliquis Mulierum morbis distinctae suo titulo tractentur, inque curandi methodo sollicite considerentur.

§. CXX. Praecipuae illarum causarum sunt sequentes: 1°. Plethora menstrua: quam consueto more etiamnum inducere corpori feminino pergunt hujus actiones, dum interim ex constituta Naturae lege in eo, maximeque in pelvi, et uteri substantia, tales jam factae sunt mutationes, quae solitam intercipiunt et impediunt evacuationem, vel saltem illam determinato motu solito non promovent, unde innumera adeo

 mala,

mala, tam in universo corpore, quam in vicinia uteri, ut et in ipso hocce organo enascuntur, ut multis tempus hocce vitae muliebris climactericum reputetur. Sic v. g. (α) *In toto Corpore* oriuntur circulationis humorum tarditas, turbaeque variae; motus abnormes sanguinis ejusque congestiones; haemorrhagiae per praeternaturales aeque ac naturales corporis aperturas; febres; obstructiones; humorum effusiones; inflammationes; secretionum et excretionum turbae; cacochymiae; cachexia; spasmi; passiones hystericae; convulsiones; dolores quicunque topici, et sexcenta ex dictis generalioribus emergentia symptomata: (β) *In vicinia Uteri* excitantur tensiones; spasmi; dolores; aestus; colicae; tenesmi; stranguriae; ischuriae; diarrhoeae, aut alvi durities; haemorrhoides; obstructiones et inflammationes topicae; eorumque omnium varii effectus: (γ) *In ipso utero* distensio; spasmus; dolor; tormina; obstructio; inflammatio; fluxus immodicus ruber vel albus: qualia etiam mala Vagina saepe patitur ex eadem causa; neque ab iis immunia semper sunt Ovaria et Tubae.

§. CXXI. 2°. Stagnatio sanguinis in Vasis uteri et vicinarum partium, maxime vero ejusdem inspissatio et corruptio, accedensque acrimonia, facit, ut dolores, obstructiones, inflammationes, tumores, scirrhi, ulcera, fluores, cancri, sarcomata, molae, prolapsus, similiaque,

que, enascantur: quorum malorum varia quoque vaginam, tubas et ovaria adgredi solent.

§. CXXII. 3°. Effunditur non raro ex ruptis vel dilatatis vasis ille sanguis in ipsum uteri cavum, ibique stagnans coagulatione, irritatione, distensione, corruptione, aliove modo, non levia mala excitat.

§. CXXIII. 4°. Neque videtur negandum, ratione seri aut lymphae similem accumulationem nonnunquam factam fuisse, atque, occlusa orificii apertura, ansam praebuisse hydropi et tympanitidi uteri: de quibus certe in ovariis et tubis nullum dubium datur.

§. CXXIV. 5°. Resistentia, quae ex uteri rigiditate majore, siccitate, et contractione, nascitur, haud absimiles producit effectus, quamvis etiam humores non peccarent; tanto vero frequentiores, quo manifestius n. 2. fons cum hocce concurrat.

§. CXXV. 6°. Nova conamina et molimina, quae in Vetularum aetatis progressu haud raro instituit Natura ad Mensium fluxum renovandum (quibus sat frequenter anno LX aut LXX denuo menstrua erumpunt) suis quoque malis, ex n. 1, 2. et 3, facile intelligendis, Feminas effoetas reddunt obnoxias.

§. CXXVI. 7°. Neque excipienda hic sunt Lactationis organa, in quibus repulsio sanguinis uterini ad mammas, earumque inde nata irritatio atque distensio; harum siccitas et resistentia; obstructio; inflammatio; abscessus; lactis corruptio,

ruptio, ſtagnatio, et coagulum; induratio, ſcirrhus, dolor, cancer, ſimilesque morbi, in hac praecipue aetate Effoetas cruciare obſervantur.

§. CXXVII. 8°. Videtur in Vetulis mirabilis quoque latere diſpoſitio, qua corporibus earum cancroſae indolis inhaerens labes nunc facile evolvitur, inque partes glanduloſas ſaeviens, vel in uterum delabens, dira et triſtia mala excitat, ne ipſa quidem partium affectarum reſectione, facile ſemper exſtirpanda, et impedienda, quominus alias, et praeſertim ſimilitudine functionis gaudentes, partes eadem denuo labe inficiat: quae malignitas in nonnullis quoque Feminis per haereditatem a matre in ſobolem transfundi quaſi videtur

§. CXXVIII. Omnes iſtas Vetularum affectiones explicare haud ſinit ſcopus noſter, earum quippe plurimae cognoſci ſatis poſſunt ex aliorum vitae ſtadiorum Muliebribus Morbis: nonnullas itaque tantum notabimus, prae reliquis frequentes aut graves, ideoque ſui accuratam cognitionem et curandi methodum exigentes, nempe (α) Graviditatem falſam; (β) Scirrhum uteri et Cancrum; (γ) Hydropem uteri ejusque Tympanitidem; (δ) Hydropem ovariorum; (ε) Molam denique et Excreſcentias varias. Praeter haec enim, quae alia ſatis multa Vetulae patiuntur mala, ex accidentalibus corporis conditionibus derivanda, ex generali ſenectutis Pathologia facile cognoſci poſſunt.